

Elin Engström

Utan nåd i cancerland

Prästen Elin Engström diagnostiserades för drygt ett år sedan med bröstcancer. Med hjälp av teologiskt centrala begrepp som synd, nåd och överlåtelse reflekterar Engström över de erfarenheter hon vunnit i kölvattnet av diagnosen och vad det inneburit att exponeras för cancervärlden.

ett test dyker upp i mitt flöde. Beräkna din risk för att utveckla cancer, står det. Jag svarar på frågor om matvanor, fysisk aktivitet och rökning. Svaret jag får är betryggande. Jag har låg risk att utveckla cancer. Bara mina solvanor får orange ljus. Skönt! Det är bara ett problem; jag har redan cancer, en (ännu) icke-botbar cancer dessutom.

Vintern 2025 diagnostiserades jag med spridd bröstcancer. Det slängde mig in i en ny värld. Rent fysiskt med undersökningar och behandlingar, men också i form av att jag började lyssna på nya poddar, följa nya instagram-konton och på grund av allt googlande så dök förstås nya typer av annonser upp på min skärm. Jag befann mig i cancerland, i en värld med fantastiskt många kämpande, kloka och beundransvärda människor, men också med mycket mytspredning, desinformation och brist på nåd.

Det här är inte en värld skild från den "vanliga" världen. Jag tror att hur vi människor reagerar när tillvaron svajar och vilka förklaringsmodeller vi söker oss till, inte bara säger något om oss som individer, det säger också något om vårt samhälle och de värderingar och trosföreställningar som florerar. Hur vi talar om cancer handlar inte heller bara om cancer. Det blottlägger föreställningar om kroppar, om livsmening och om hälsa. Det här är min spaning, som jag strukturerar med hjälp av de teologisk stororden, synd, nåd och överlåtelse.

Synd

Varför drabbas vi av sjukdom? En läkare skulle förmodligen svara något i stil med att det är en kombination

av genetik och livsstil/miljöfaktorer, men att det i det enskilda fallet sällan går att fastställa en enskild orsak. Några sjukdomar har starka genetiska komponenter, andra kan kopplas till livsstilsfaktorer som rökning, men varför blev just jag sjuk? Det kan sjukvården sällan svara på. Som patient får man antingen acceptera ovissheten eller söka andra förklaringsmodeller.

Jag läser Ebba Paulis *Brev till sjuka och betungande från* 1940 och slås av att många sjuka ställer samma fråga då som nu; varför drabbar detta mig? Självförelserna tycks också likartade, men det finns en tydlig skillnad. Medan självförelserna hos Ebba Paulis brevskrivare verkar handla om andliga och moraliska tillkortakommanden tar dagens teorier om varför ont drabbar oss väldigt ofta sin utgångspunkt i kroppen. Det är knappast oväntat med tanke på att kroppen i mångt och mycket har blivit vår tids arena för

cancerpatienter som väljer bort vård och i stället söker sig till alternativa behandlingar. (Filter #107, 24 november 2025).

I en instagram-reel ser jag en ung kvinna upprört berätta om att hennes mamma fått höra att det förmodligen var "bad luck" som gjorde att hennes cancer kom tillbaka. Att säga att det var otur är det värsta man kan säga till en människa, säger kvinnan, för då finns det ju inget man kan göra. Upprördheten är intressant. Min gissning är att läkaren som talade om otur ville säga till sin patient att hon inte gjort något fel, cancer kan komma tillbaka ändå, men patienten ville ha ett varför som gick att göra något åt. Hellre skuld på grund av för lite träning och för mycket socker än tur och otur.

Cancerdrabbade Tilda som valt bort cytostatika uttrycker något liknande i Filters granskning: "Tur och otur finns inte. Allting existerar i en perfekt ordning. Slump finns inte",

"Många sjuka ställer samma fråga då som nu; varför drabbar detta mig?"

uppvisande av dygder som kontroll och viljestyrka.

– Många vänder på det och tror att det är deras eget fel att de har blivit sjuka. Är du stressad, tränar du inte, äter du inte nötter – så får du cancer. Men i grund och botten vet vi nästan aldrig varför det drabbade just dig. En cell råkade balla ur bara. Tyvärr, säger bröstoncolog Karolina Larsson i tidningen Filters reportageserie om

säger hon. Det finns något i wellnesstänkandet kring sjukdom och helande som påminner om framgångsteologi och det finns något i deras resonemang om att det måste finnas en grundorsak som gör att man drabbas av sjukdom som påminner mycket om talet om synd.

Teologen Kate Bowler som forskat om framgångsteologi skriver i *Det finns en mening med allt som sker*

– och andra lögner jag fått lära mig: "I en andlig värld där helande är en gudagiven rättighet är sjukdom ett tecken på undangömda synder - ett symptom på bristande förlåtelse, på trolöshet, vårdslösa ord eller attityder som inte skärskådats. Om en troende lider är det en gåta som måste lösas." (Bowler, 2025, 26)

Just detta med gåtan som måste lösas återkommer ofta i alternativvårlden. Inte så sällan ser jag människor som valt bort till exempel cytostatika motivera det med att den konventionella medicinen "bara botar symptomen". Tilde som intervjuas i Filter "fastnade för tanken att cancer är ett tecken på att kroppen är sjuk och att det bästa man kan göra är att stärka hela sin organism, snarare än att likt vården fokusera på enstaka symtom." Grundorsaken ses alltså som något bortom den okontrollerade celledelningen. Därför vill man i stället angripa dessa grundorsaker. En kvinna skriver på Facebook (min översättning från engelskan) "riktigt helande uppstår inte när man förgiftar kroppen (hon syftar här på cellgifter), det kommer när man stärker kroppens naturliga intelligens, genom näring, örter, detox, mindset och genom att återställa balansen".

Relativt få människor tackar nej till sjukvård i Sverige, men desto fler har fått höra kommentarer som "men du som är så hälsosam" eller uppmanats att utesluta socker eller äta basisk mat. Många av oss som lever med sjukdom och är under behandling eller som efter behandling lever med rädsla för återfall möts av direkt skadliga påståenden som att aprikoskärnor eller kolloidalt silver kan bota cancer eller mer harmlösa, men dock ogenomtänkta rubriker som "Cecilia gjorde allt rätt - fick ändå aggressiv bröstcancer", eller för den delen Cancerfondens test. Det knepiga är att när det gäller livsstil och cancerprevention så är det ju sant att till exempel rökning, alkohol och rött kött ökar risken för cancer. Samtidigt beror inte de flesta cancerfall på att man druckit för mycket vin och att undvika rött kött är ingen garanti för

att inte bli sjuk. Cancerfondens test bygger på vetenskap, och är säkert konstruerat med goda avsikter, men det existerar inte i ett vacuum.

Jag ser mycket sällan tankar om att sjukdom skulle vara ett straff från Gud på grund av synd i sociala medier. Tvärtom skulle jag säga att de kon-ton jag följer där det uttrycks en kristen tro har *mindre* av strafftänkande. Likaså har jag inte sett uppmaningar om att avstå från vård för att i stället lita på Guds helande (sådana tankar finns säkert). Nej, när det talas om helande är det ofta med formuleringen "hela dig själv". Har teologin, där mycket bearbetning och tankeverksamhet ägnats synd och lidande, ett ärende till en värld där många tycks se sjukdom som något som drabbar den som levtt fel?

Nåd

Kristofer Ahlström skriver i en krönika (DN 28 feb 2026) "Eftersom nästan allt är farligt i vårt kemiska samhälle, och allt är mitt ansvar, blir det plötsligt ett karaktärstest, ett moraliskt val: får jag cancer är det mitt eget fel – jag måste ha ätit och druckit fel, levtt slarvigt och naivt, inte googlat tillräckligt noga. För hundra år sedan dog människor i cancer utan att veta varför. Nu vet vi tusen möjliga varför, och det mentala överansvaret gör mig mörk i huvudet." Ahlströms hudförändringar visade sig vara

”Något som förvånade mig när jag blev sjuk var tacksamheten.”

godartade, men jag tror han sätter fingret på något som många av oss, sjuka såväl som friska lever med, ett överansvar som gör oss mörka i huvudet. Detta kan också förstärkas av longevityrörelsens påståenden att vi i mångt och mycket kan avgöra vår livslängd själva. Vad gör det med oss, vars möjlighet till ett långt liv faktiskt är begränsad?

Jag funderar mycket på kyrkans och teologins tal om nåd och undrar om vi ofta missar en aspekt där bristen

på nåd är skriande i dag. Nämligen i upplevelsen av att ha felat genom att inte ha en perfekt kropp. Här finns mycket att hämta i hur Jesus bemötte sjuka och funktionsvarierade i en tid då folk frågade "vem har syndat, han själv eller hans föräldrar". (Joh 9) Jag tror dessutom att längtan efter befrielse från skuld inte bara gäller den sjuka kroppen. Bland de böner som lämnas i kyrkan där jag tjänstgör ser jag också allt oftare böner som handlar om att få en smal kropp eller fin hy.

Samtidigt har min egen upplevelse av sjukdom varit en upplevelse av nåd. Något som förvånade mig när jag blev sjuk var tacksamheten. Jag behövde inte kämpa för den, den bara fanns där. Och jag såg den hos flera andra som verkade ha ett bra liv trots sjukdom. Det handlade inte om optimism, inte om någon toxisk positivitet, det handlade om en blick på tillvaron som förändrades. Omedelbart.

Teologen Kate Bowler skriver att hon dygnet efter sin cancerdiagnos "upplevde det som att jag upptäckte något som liknade en trons hemlighet. Jag hade svårt att förklara det jag kände, till och med i mina klarsynta ögonblick. Hela tiden sa jag samma sak: jag vill inte tillbaka, jag vill inte tillbaka." Bowler skriver om hur många kunnat känna igen den känslan, hur Augustinus och Thomas av Aquino beskriver den, men också att det är en känsla som kommer att för-

svinna. Den håller inte i sig för alltid. (Bowler 2025, 106)

Om någon hade sagt att jag skulle använda ordet tack mycket mer frekvent i mina böner efter en cancerdiagnos hade jag inte trott det. Jag hade i och för sig heller ingen aning om att man kunde jobba, resa och träna under cancerbehandling, men tacksamheten började innan jag kunde konstatera hur bra jag mådde. Jag, som aldrig riktigt fått till det där med bordsbön tackar varje dag för

mina mediciner och har varje vecka en rit för dosettpåfyllnad. Det har jag en föreläsning med religionsfilosofen Ulf Jonsson att tacka för, liksom Brittney Beadle och Bethany Adair på Instagram. Ja, nu kanske ni tror att sociala medier främst består av människor som vill sälja på en skuld och dyra tillskott, men det är bara en del av sanningen. Jag har lärt mig mycket om tacksamhet, tillit, vikten av firanden och av överlåtelse av människor på sociala medier.

Överlåtelse

Att få en svår sjukdom är att förlora mycket av sin kontroll över livet. Det har säkert varit svårt i alla tider, men jag undrar om det inte finns en särskild dimension av svårighet i en tid då den hälsosamma kroppen blivit ett moraliskt påbud, all världens forskning finns ett knapptryck bort och vi ständigt möts av uppmaningen att göra egna efterforskningar.

- Alla som drabbas av cancer tvingas lägga sina liv i händerna på andra, säger onkolog Karolina Larsson i tidningen Filter. Hon jämför det med att göra en flygresa där man ju är beroende av piloten. ”En del har så himla svårt för det här. Men herregud: cancer är kontrollförlust! Det är celler som kroppen inte längre har kontroll över. Därför behöver du lägga ditt liv i händerna på ett vårdssystem, som ska försöka återta kontrollen.”

För mig har tanken på överlåtelse i dubbel bemärkelse varit hjälpsam. Jag lägger min framtid i Guds händer, men jag måste också ha tillit till vården. Att läsa på är förstås bra och för mig är det hjälpsamt att höra om vad som händer vid forskningsfronten. Inte för att jag förstår så mycket av hur de nya behandlingarna fungerar, men för att det faktum att många nya behandlingar är på gång ger hopp. Blotta tanken på att en patient skulle kunna googla sig till samma kunskaper som en specialitläkare gör mig dock matt. Vilken börda att bära att känna att man måste ”göra sin egen research”.

Dessa uppmaningar kommer också delvis från ett annat håll idag. När jag

läser om att göra egna efterforskningar handlar det långt ifrån alltid om att hålla sig ajour med forskningen, det handlar om att ifrågasätta den - och ofta själva grunden för den medicinska forskningen. Det var Naomi Klein som med sin bok *Doppelgänger* fick mig att uppmärksamma wellnesvärldens politiska dimensioner och hur den idag ofta allierar sig med den yttersta högern. Klein skriver inte om cancer, hon skriver framför allt om antivaxx-rörelsen och pandemin, men jag känner igen mycket av det hon skriver. Liksom jag kom hon också i kontakt med de här världarna när hon sökte kontakt med andra med liknande erfarenheter, i mitt fall gällde det bröstcancer, i Kleins fall som förälder till ett barn med autism.

Klein skriver: ”Sedan kom covid - och denna blomstrande, oreglerade industri av självstylade hälsoexperter sammanföll med en global hälsokris som skrämde skiten ur praktiskt taget alla, inklusive de professionellt välmående. Det var ju trots allt deras yogastudior, gym och massageinstitut som för första gången stängdes helt och deras inkomster och framtid som plötsligt blev högst osäkra. Som Ehrenreich lär oss så vänder vi oss mot kroppen när vi inte kan kontrollera våra liv. Det var under den här perioden som så många av de där vältränade och vackra infue-rarna slutade att bara kuttra milt om komma med uppmuntrande ord för att motivera oss att träna hemma och göra gröna juicer, utan även började viska upphetsat om mörka krafter som kommit för att förgifta oss och till slut binda oss, injicera oss och dominera oss.” (Klein, 2025, 220)

Det är en förhållandevis liten del av befolkningen som är emot vaccinationer eller tackar nej till cancervård, men konspirationsteorier om att den medicinska forskningen tjänar mörka krafter som vill hålla oss sjuka och bundna är något som alla som är på internet möter, inte minst i de stora tidningarnas kommentarsfält. De påminner också mycket om klimatförnekarnas konspirationsteorier och florerar troligt i samma kretsar.

Här måste vi dock hålla två tankar i huvudet samtidigt. Det är ju sant att ”Big Pharma” omsätter enorma summor och inte bara har idealistiska drivkrafter. Det kan finnas goda skäl att ifrågasätta mycket inom läkemedelsindustrin. Samtidigt är det sant att Wellnessindustrin globalt omsätter 1 800 miljarder dollar årligen. Det är nästan tre gånger så mycket som hela Sveriges samlade BNP 2023. (<https://www.svt.se/nyheter/ekonomi/wellnessindustrin-exploderar-slar-nya-rekord-med-gen-z>)

Vi vänder oss mot kroppen när vi inte kan kontrollera våra liv, skrev Barbara Ehrenreich. Förmodligen är det också sant att vi vänder oss mot kroppen när världsläget känns skrämmande och oförutsägbart. Det påverkar oss alla och i synnerhet oss som lever med sjukdom. Därför skulle jag vilja uppmana oss med olika roller i kyrkan att fundera över hur vi förmedlar nåd till människor vars känsla av skuld är kopplad till kroppen (utan att för den skull börja propagera för ohälsosamt leverne förstås.) Jag skulle också vilja uppmana till att fundera över hur vi kan bidra till att stärka en vetenskapstil. Svenska kyrkan är ofta bra på det när det gäller tillit till exempel till klimatforskningen, men jag tror det behövs också när det gäller andra forskningsområden. Det är en demokratifråga, men det är också en teologisk fråga. Tror vi att Gud helar genom vetenskapens framsteg och genom vårdpersonalens händer? Det tror i alla fall jag, som kanske inte hade varit vid liv och kunnat skriva detta om jag insjuknat för bara 30 år sedan. Min stora teologiska fråga har inte varit ”varför drabbas detta mig” utan ”hur integrerar jag tron på Gud med tillit till medicinen”. Det har min tro på nåd och överlåtelse hjälpt mig med, liksom övertygelsen att vi är mer än våra jordiska kroppar.

ELIN ENGSTRÖM,

Präst i Sofia församling, Stockholm